

НАДНАЦІОНАЛЬНІ ПРОГРАМИ ЄВРОСОЮЗУ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ/СНІДУ, НАРКОМАНІЇ ТА АЛКОГОЛІЗМУ

ВІЛ-інфекція, наркоманія та алкоголізм серед сучасної молоді є загрозливим явищем для нашої країни, яка, в свою чергу, докладає чимало зусиль у боротьбі із загрозою XXI століття. Базові закони, що регламентують і визначають зміст державної політики з питань зміцнення та розвитку здоров'я дітей та молоді визначено в багатьох державних документах, серед яких Міжгалузева комплексна програма "Здоров'я нації" на 2002-2011 роки; Державна програма „Репродуктивне здоров'я нації" на період до 2015р., Державна програма розвитку фізичної культури і спорту на 2007–2011 рр.; Загальнодержавна програма забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009–2013 роки (від 19 лютого 2009 року N 1026-VI); Програма Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту «Здорова нація» на 2009 р. тощо. Проте всупереч законодавчим нормативам спостерігається погіршення ситуації щодо зростання кількості негативних явищ, які мають місце у молодіжному середовищі щодо здорового способу життя. Продовжує збільшуватися кількість молодих людей, які вживають алкоголь та наркотики. Поширення явища алкоголізму, тютюнопаління, ВІЛ/СНІД в Україні є найбільшою соціально-педагогічною проблемою, від вирішення якої залежить існування української нації в майбутньому. Однак найбільш загрозливою ситуація виглядає в країнах Азії та Африки, що певною мірою негативно впливає на епідеміологічну ситуацію в нашій державі.

Варто наголосити, що законодавство України з питань ВІЛ/СНІДУ узгоджується з нормами європейського права, відповідає рекомендаціям ООН у галузі забезпечення основних прав людини у контексті захворювання на ВІЛ-інфекцію та СНІД, зокрема принципу добровільності обсте-

ження на ВІЛ-інфекцію та конфіденційності. Проте існує потреба у відповідній профілактичній роботі із роз'ясненням правових норм, рівня відповідальності як персоналу, так і пацієнтів у забезпеченні їх здорового способу життя. При цьому, ефективна профілактика є оптимальним засобом гальмування розвитку або обмеження масштабу явищ, що суспільно визнані трагічними. Особливого значення профілактичні дії набувають в упередженні наркоманії, алкоголізму та ВІЛ/СНІДУ. Вагомий досвід у вирішенні на законодавчому рівні таких проблем мають країни Євросоюзу, а тому доцільно розглянути це дещо конкретніше.

Щороку в Європейському союзі та країнах, що є сусідами, реєструється 50 тисяч випадків захворювань на вірус ВІЛ (англ. human immunodeficiency virus). Хоч існують ефективні методи лікування хворих на ВІЛ, за весь час існування цієї хвороби ще не було винайдено ні ліків, ні вакцини. Допомога ЄС зосереджується на зміцненні співробітництва між державними, громадянськими організаціями, суспільством та всіма зацікавленими у всій Європі. ЄС підтримує зусилля влади і зацікавлених суб'єктів в країнах ЄС і країнах, що є сусідами, та має на меті: поліпшення доступу до профілактики, лікування, догляду та підтримки; допомога мігрантам країн з високою захворюваністю ВІЛ; удосконалення дій, спрямованих на населення, що є найбільш вразливим до ризику. Реалізація політики запобігання ВІЛ / СНІДОМ здійснюється в рамках програми Євросоюзу в галузі публічного здоров'я. Виконавче Агентство у справах Здоров'я передбачає розробку проектів в країнах Євросоюзу та у сусідніх з ними країнах щодо профілактики та лікування ВІЛ/СНІДУ. У епідеміологічному звіті на тему ВІЛ/СНІДУ (2008 р.) представлено результати контролю, проведеного Євро-

пейським Центром у справах Запобігання та Контролю Хвороб європейським відділом WHO. Європейський Центр у справах Запобігання та Контролю Хвороб спільно з комісією реалізують особливі проекти в галузі контролю, що стосуються партнерства на користь боротьби з ВІЛ/СНІДУ в Європі та Середній Азії. Щоб прискорити реалізацію політики і зміцнити співробітництво між країнами, громадянським суспільством і міжнародними організаціями, Комісія звернулася до двох органів:

- команди експертів у справах ВІЛ/СНІДУ - форуму представників держав членів ЄС і країн, що є сусідами, який має на меті обмін інформацією та звуження співробітництва;

- форуму громадянського суспільства у справах ВІЛ/СНІДУ – група, в якій зосереджені найбільші європейські мережі та організації, яка надає команді експертів поради щодо формування та впровадження політики.

Обидві групи зустрічаються два рази на рік. Мають загальний доступ до інформації щодо профілактики, лікування, догляду та допомоги. Відповідне фінансування, політична підтримка необхідні, щоб уможливити «загальний доступ» в цілій Європі. Зараженню ВІЛ можна запобігти, його можна лікувати, для цього є все необхідне, запевняють інфраструктури з охорони здоров'я та інформації. Голови держав і президенти урядів на спеціальній сесії Загального Зібрання З'єднаних Народів (UNGASS) в 2005 р. зобов'язалися до «розробки та реалізації комплексу дій в сфері профілактики, лікування та догляду за особами зараженими ВІЛ. В основу яких покладено зобов'язання, що до 2010 р. доступ до лікування будуть мати всі, які в ньому мають потребу». Держави намагаються виконувати зобов'язання забезпечення загальним доступом до профілактики, лікування, догляду та допомоги до 2010 р. Комісія поновлює це зобов'язання та підкреслює потребу ангажування на користь досягнення й підтримки прийнятих цілей в 2010 році та пізніше. Господарські суб'єкти та органи державної влади повинні співпрацювати з метою полегшення загаль-

ного доступу всіх, що мають потребу в ліках за доступними цінами в цілій Європі. Комісія підтримуватиме органи державної влади та зацікавлені сторони в діях, що мають на меті вироблення ефективних методів забезпечення доступу всіх осіб, що мають потребу в забезпеченні антивірусними ліками за доступними цінами. Ця комісія діятиме від імені міжнародних організацій, таких як UNAIDS, UNICEF і WHO, підтримуючи їх зусилля [5].

Запобігання переносу вірусу ВІЛ можливе і є найефективнішим засобом розв'язування питання з проблеми ВІЛ/СНІДУ. Ефективні профілактичні дії є рентабельною інвестицією, що приносить довгострокові вигоди. Ефективна профілактика вимагає солідних наукових підстав і діючих систем нагляду, які б могли у відповідний спосіб підійти до ключових відповідальних чинників епідемії ВІЛ/СНІДУ. Позитивна профілактика, сексуальне та репродукційне здоров'я, права осіб, що живуть з ВІЛ/СНІДУ, є важливим аспектом планування державної політики і державних програм. Профілактика повинна сприяти безпечним сексуальним відносинам. Використання презервативів залишається найефективнішим засобом профілактики заражень ВІЛ, що передаються статевим шляхом. Існують також ефективні ресурси запобігання переносу вірусу з матері на дитину, які мають бути застосовані повсюдно. Профілактика повинна бути пов'язана з добровільними дослідженнями на присутність вірусу ВІЛ в поєднанні з порадами, загальним доступом до лікування, догляду та допомоги [5, 1,2,3].

Реалізація наднаціональних профілактичних програм ЄС буде направлена, перш за все, на пріоритетні регіони і групи найбільшого ризику. Частота наявності заражень ВІЛ в деяких сусідніх країнах Східної Європи висока, число нових заражень постійно зростає. Доступ до лікування обмежений, ледве 10 % всіх, що мають потребу в лікуванні: групи найбільшого ризику де особи вживають наркотики, мігранти, також чоловіки, що підтримують сексуальні контакти з чоловіками, - являють серйозну загрозу для здоров'я суспільства. На таку ситуацію мають вплив

наступні чинники: кількість та визначення груп найбільшого ризику, ступінь господарського розвитку та суспільні нерівності, дискримінація. Комісія вбачає потребу розвитку співробітництва між нинішніми країнами-учасницями та потенційними країнами-кандидатами, також іншими сусідніми країнами. Також потребу в підтримці цих країн в розробці стратегій, пристосованих до їх ситуації. Існує потреба введення ефективних профілактичних дій, зокрема в сфері зменшення шкідливих наслідків. Політика публічного здоров'я та політика суспільна повинні брати до уваги потреби етнічних меншин та країн сусідів. Підтримка сусідніх країн допоможе запобігти поширенню ВІЛ та співіснуючих заражень, таких як туберкульоз, на території ЄС. Політичні зобов'язання повинні вести до конструктивного діалогу, допомагати переборювати бар'єри, що з'являються під час існуючих або майбутніх стратегій. Маючи на меті поліпшення нагляду, Комісія готова поступово сприяти співробітництву між країнами ECDC і сусідніми країнами. Загальний доступ до профілактики, лікування, догляду, допомоги і соціальних послуг має бути гарантований для всіх груп найбільшого ризику. Програми з профілактики для ефективного їх вирішення повинні базуватися на конфіденційних, анонімних і, бажано, безкоштовних дослідженнях. Цілеспрямована профілактика має бути спрямована на молодих людей з груп найбільшого ризику. Великий відсоток молодих людей не знає реальності загрози СНІДУ. Щоб знищити епідемію розвитку вірусу ВІЛ СНІДУ, ми повинні зосереджуватися на групах найбільшого ризику: чоловіках, що мають сексуальні контакти з чоловіками, в ЄС це є група найбільшого ризику. Реальний розмір епідемії ВІЛ в цій групі в європейських сусідніх країнах невідомий. Стигматизація, дискримінація і гомофобія тісно пов'язані з гомосексуалізмом і призводять до фальсифікації даних з нагляду, а тим самим, хворі на ці хвороби можуть бути не врахованими в число носіїв ВІЛ СНІДУ. Слід розширити цілеспрямованість програм з профілактики, щоб обійняти ними чоловіків, підтримуючих

сексуальні контакти з чоловіками. А добровільні дослідження на присутність вірусу ВІЛ, що передається статевим шляхом, повинні лишитися персоніфікованими в цій групі та в інших групах ризику. Велике значення мають доступність недискримінаційного і анонімного лікування, послуги з догляду і допомоги [1, 3 4].

Вживання наркотиків - є основним знаряддям переносу вірусу ВІЛ в Східній Європі, що відповідає 2/3 всіх нових заражень. Інвестиції та оздоровчий комплексний догляд за особами, що вживають наркотики, повинні допомогти зменшити число нових заражень ВІЛ в цій групі і знизити ризики, пов'язані із залежністю від наркотиків. У групі мігрантів перенос вірусу ВІЛ шляхом гетеросексуальних відносин відповідає близько 40 % всіх нових випадків заражень, що передаються статевим шляхом. ЄС слід сприяти в розвитку з питань профілактики, доступу добровільних і анонімних досліджень на присутність вірусу ВІЛ у поєднанні з оздоровчими та роз'яснювальними соціальними послугами. Розвиток соціальних послуг у сфері громадського здоров'я для мігрантів повинен бути ефективним ресурсом в профілактиці заражень на ВІЛ. Комісія підтримує зусилля у напрямку збереження прав людини, збільшення толерантності та солідарності з метою покращення ситуації інтеграції груп найбільшого ризику; підтримує ефективні, цілеспрямовані та етичні методи профілактики заражень ВІЛ, чим поліпшує доступ до добровільних і анонімних досліджень на присутність вірусу ВІЛ в групах найбільшого ризику. Європейський Центр Контролю Наркотиків і Наркоманії (англ. EMCDDA) наголошує, що щороку в ЄС 6500 смертей з 9000 наступає з причин зловживання наркотиків. Вживання їх - головне джерело переносу заражень через кров та виникнення таких хвороб, як ВІЛ СНІДУ, запалення печінки типу В і типу С. В ЄС близько 2 млн осіб має проблеми, пов'язані із зловживанням наркотиків, половина приймає їх вприскуванням. Хоч в 2001-2005 роках впала кількість осіб, які вживають наркотики, в 2005 р. встановлено вже біля 3500 нових випадків захворюю-

вань. Стратегія Євросоюзу на 2005-2012 рр. стосовно наркотиків спрямована на підняття рівня здорового способу життя, враховуючи загрози, пов'язані з окремими наркотиками, та віком і обставинами тих, хто їх вживає (вагітність, ведення транспортного засобу і т.п.). На основі цієї стратегії план дій ЄС на 2005-2008 рр. в сфері наркотиків має на меті обмеження пропозиції і попиту, кращу міжнародну координацію, прогрес в сфері інформації, наукових досліджень і оцінки. Він дає чіткі показники, що стосуються кожної дії в оцінці та перевірці результатів так, щоб можна було розробити новий план дій ЄС в цій сфері на 2009-2012 роки.

Радою Європейського союзу від 18 червня 2003 року розроблено план Директив 2003/488/ЄС, що стосуються профілактики і редукції ризику, пов'язаного з прийняттям наркотиків. В Директиву покладено вказівки, що стосуються наднаціональної профілактики ВІЛ/СНІДу, наркоманії та алкоголізму. На підставі відповідних директив країни-учасниці Європейського союзу, а також за згодою країни інших континентів муситимуть забезпечити мінімальний стандарт дій, визначений Радою Європарламенту та розробити конкретні профілактичні програми пристосовані до тих чи інших регіональних умов.

Цілі програми - пропагування наднаціональних дій, що мають на меті:

- створення дистанційної мережі;
- розширення бази обміну інформацією, ідентифікація та поширення обміну персоналом;
- створення освітнього середовища щодо підвищення свідомості, заохочення до відкритого діалогу в сфері оздоровчих і суспільних проблем, які виникають через вживання наркотиків, появу ВІЛ-інфекції; підтримка дій, що мають на меті запобігання вживанню наркотиків та застосування сучасних методів лікування ВІЛ-інфікованих;
- ангажування громадянського суспільства на реалізацію і розвиток стратегії ЄС і планів дії ЄС в сфері профілактики та знищення наркотиків, упередження ВІЛ-інфекції;

- контроль і оцінку реалізації профілактичних програм.

Суттєвим у цьому є проведення Комісією конкретних заходів, наприклад:

- навчання і наукові дослідження, дослідження громадської думки, розробка показників і спільних методологій, накопичення, розробка та поширення статистичних даних, семінари, конференції та зустрічі експертів, організація кампаній і публічних заходів, творення та ведення інтернет-сайтів, підготовка та поширення інформаційних матеріалів, підтримка державних експертів мережі та інспірація їх робіт, також дії в сфері аналізу, контролю і оцінки;
- конкретні наднаціональні проекти визначені ЄС для, щонайменше, двох країн-учасниць, однією з яких може бути держава-претендент, на умовах, визначених в річній програмі робіт;
- діяльність позаурядових організацій або інших суб'єктів, що діють в загальному європейському інтересі у рамках загальних цілей програми на умовах, визначених в річній програмі робіт.

Програма розрахована на всі групи, які безпосередньо або побічно займаються явищем наркоманії та на групи ризику, в які зараховується молодь, жінки та групи, що вимагають особливої охорони, що живуть в невивідному суспільному оточенні. Інші цільові групи обіймають освітні кадри, батьків, соціальних працівників, місцевий та державний уряд, медперсонал, працівників правосуддя, правоохоронні органи, позаурядові організації та визнані спільноти.

Рішення Європарламенту і Ради за номером 1150/2007 (У) від 25 вересня 2007 р., на 2007 - 2013 роки розробити докладну програму: «Наркотична Профілактика і інформація про наркотики», як частину загальної програми основні «Права і справедливість». Програма «Профілактика і протинаркотична інформація» названа далі «програмою» як частина загальної програми основні «Права і справедливість», щоб, таким чином, посприяти закріпленню свободи простору, безпеки та справедливості людини. Ця програма має наступні загальні цілі і завдання, зокрема:

1) Внесення вкладу у становлення свободи простору, безпеки і справедливості людини через інформацію щодо наркотичної профілактики.

2) Запобігання та обмеження споживання наркотиків, зменшення наркотичної залежності та шкоди, пов'язаної з наркотиками.

Конкретні цілі програми «Профілактика і протинаркотична інформація».

а) Пропагування наднаціональних дій, що мають на меті: створення дистанційної мережі; певного розширення бази обміну інформацією, підвищення рівня свідомості в сфері оздоровчих і суспільних проблем, що виникають у наслідок вживання наркотиків, а також заохочення до відкритого діалогу, що має на меті пропагування розуміння негативного і шкідливого для здоров'я людини такого явища, як наркоманія, підтримка дій, що мають на меті запобігання вживанню наркотиків та визначення методів лікування; ангажування громадянського суспільства на реалізацію та розвиток стратегії ЄС і планів дії ЄС в сфері профілактики і знищення наркотиків; контроль і оцінку реалізації окремих завдань у рамках проти наркотичних стратегій.

У всіх країнах Європейської Спільноти зловживання алкоголем також є важливою проблемою, яка супроводжується тяжкими суспільними наслідками. У Європі зафіксовано найвищий в світі відсоток осіб, що зловживають алкоголем і найвище його споживання на душу населення. Шкідливе та небезпечне для здоров'я надмірне споживання алкоголю є причиною 7,4% всіх хвороб та передчасних смертей в ЄС, великої кількості смертельних випадків на дорогах Євросоюзу, серйозних суспільних проблем таких, як акти насилля, хуліганство, злочинність, сімейні проблеми, спад продуктивності роботи. ЄС розуміє, що продаж алкогольних напоїв - це споживча стаття, що має велике господарське значення. У багатьох регіонах Євросоюзу алкогольні напої виступають часткою культурних цінностей. Маркетинг та торгівля алкогольними виробами сприяють до господарського зростання ЄС. Проте, при вирішенні оздоровчих проблем повинна вестися ефективна політика, підтримка та координація з боку Європейського союзу та

країн-учасниць дій, що мають на меті обмеження шкоди, спричиненої алкоголем. У відповідь на цей виклик ЄС прагне до поєднання різних дій, що обмежують доступ до алкогольних напоїв (особливо для молоді), та сфери впливу реклами алкогольних напоїв. Вирішальне значення має співробітництво країн-учасниць в сфері обміну знань та інформації. Очікується, що позаурядові організації будуть відігравати значну роль в мобілізації та ангажуванні суспільства, вирішенні його проблем, пов'язаних із споживанням алкоголю. Свій внесок може зробити і сама алкогольна промисловість, реалізуючи постанови, що зобов'язують дотримуватися відповідного кодексу поведінки. Ефектом міжнародного співробітництва, зокрема у рамках Всесвітньої Організації Здоров'я, є розробка системи епідеміологічного нагляду над споживанням алкоголю та пов'язаних з ним суспільних, господарських і оздоровчих дій. Вживаючи навіть в помірних кількостях, алкоголь збільшує довгостроковий ризик виникнення хвороб серця та печінки, виникнення новоутворень, а часте споживання його у великих кількостях може привести до залежності [5].

Підсумовуючи вищевказане, можна дійти висновку, що реалізація наднаціональних програм щодо запобігання ВІЛ/СНІДу, наркоманії, алкоголізму та інших шкідливих залежностей здійснюється Євросоюзом в контексті вирішення важливих проблем в галузі публічного здоров'я, що стосуються не тільки країн Євросоюзу, але й сусідніх з ними країн, а також країн Азії та Африки. Виконавче Агентство у справах Здоров'я передбачає розробку проектів та програм стосовно профілактики та визначення відповідного лікування. Європейський Центр у справах Запобігання та Контролю Хвороб спільно з комісією реалізують особливі проекти в галузі контролю, що стосуються міжнародного партнерства на користь боротьби з ВІЛ/СНІДом, наркоманією та іншими шкідливими залежностями сучасної особистості.

Література

1. Szymańska J. „Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej psychoprofilaktyki”, CMPPP, Warszawa 2002.
2. Szymańska J., „Co chodzi w szkołach, czyli oferta programów profilaktycznych”; Remedium Nr 11-12, 2005.
3. Szymańska J., Zamecka J. „Przegląd koncepcji i poglądów na temat profilaktyki” w: Świątkiewicz G. (red.) „Profilaktyka w środowisku lokalnym”. Praca zbiorowa; Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Warszawa 2002.
4. Strategiadotyczącymłodziei w wieku 15 - 25 lat. GUS niedysponujedanyminatemattej-grupywiekowej. Przytoczonodane, któreodnoszasiedogrupy 15 -24 lata.
5. www.europa.eu/youth
6. <http://www.narkomania.org.pl/czytelnia/19>, Krajowe-programy-przeciwdzialania-problemom-zwiazanym-z-narkotykami-(Belgia-Francja-Szwajcaria-USA)

Ю. О. Павлов

НАДНАЦІОНАЛЬНІ ПРОГРАМИ ЄВРОСОЮЗУ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ/СНІДУ, НАРКОМАНІЇ ТА АЛКОГОЛІЗМУ

У статті наголошено на тому, що реалізація політики запобігання ВІЛ/СНІДУ, наркоманії, алкоголізму та інших шкідливих залежностей здійснюється Євросоюзом в рамках відповідних програм в галузі публічного здоров'я. Виконавче Агентство у справах Здоров'я передбачає розробку проектів та програм в країнах Євросоюзу і у сусідніх з ними країнах щодо профілактики та відповідного лікування. Європейський Центр у справах Запобігання та Контролю Хвороб спільно з комісією реалізують в Європі та Середній Азії наднаціональні програми в галузі контролю, що стосуються партнерства на користь боротьби з ВІЛ/СНІДУ, наркоманією та іншими шкідливими залежностями.

Ключові слова: наркоманія, ВІЛ-інфекція, профілактична програма, здоров'я, Євросоюз

Ю. А. Павлов

НАДНАЦИОНАЛЬНЫЕ ПРОГРАММЫ ЕВРОСОЮЗА ПО ПРОФИЛАКТИКЕ ВИЧ / СПИДА, НАРКОМАНИИ И АЛКОГОЛИЗМА

В статье отмечено, что реализация политики предотвращения ВИЧ / СПИДа, наркомании, алкоголизма и других вредных зависимостей осуществляется Евросоюзом в рамках

соответствующих программ в области публичного здоровья. Исполнительное Агентство по делам Здоровья предусматривает разработку проектов и программ в странах Евросоюза и в соседних с ними странах по профилактике и соответствующего лечения. Европейский Центр по делам Предотвращения и Контроля Болезней совместно с комиссией реализуют в Европе и Средней Азии наднациональные программы в области контроля, касающиеся партнерства в интересах борьбы с ВИЧ / СПИД, наркоманией и другими вредными зависимостями.

Ключевые слова: наркомания, ВИЧ-инфекция, профилактическая программа, здоровья, Евросоюз

Y. Pavlov

SUPRANATIONAL EU PROGRAMS ON HIV / AIDS, DRUG ADDICTION AND ALCOHOLISM

The article deals with current issues relating to the prevention of AIDS, prevention of addictions, particularly such as alcoholism and drug addiction in Ukraine and abroad. It is noted that although the legislation of Ukraine on HIV-AIDS in line with the European law, line with the recommendations of the UN in the field of fundamental rights in the context of HIV infection and AIDS, but there are some problems, including prevention work with explanations of law, accountability both personnel and patients to ensure their healthy lifestyle, but there are some problems whose solution requires the legislation taking into account the experience of the European Union. Emphasized that the implementation of policies to prevent HIV / AIDS, drug addiction, alcoholism and other harmful addictions made under the relevant EU programs in the field of public health. Executive Agency for Health envisages development projects and programs in the EU and neighboring countries for the prevention and appropriate treatment. European Centre for Disease Prevention and Control together with the commission in implementing the Europe and Middle Asia supranational programs in control relevant partnership in favor of the fight against HIV / AIDS, drug abuse and other harmful dependencies.

Keywords: addiction, HIV infection prevention program, Health, European Union

Стаття надійшла до редакції 20.10.12

Рецензенти:

д. пед. н., професор Манько В. М.

д. пед. н., професор Бідюк Н. М.